

Vaikuttavuus sosiaalisissa hankkeissa

Stakes

10.4.2008

Nina K. Hyttinen

Miksi vaikuttavuuden arviointia pidetään tärkeänä?

- Halutaan arvioida interventioita objektiivisesti ja yhteismitallisesti.
 - Halutaan selvittää, tehdäänkö oikeita asioita oikealla tavalla.
 - Niukat resurssit - saadaanko rahoille vastinetta?
-

Vaikuttavuuden haaste sosiaalialalla

Kaste-ohjelma

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelu-innovaatiohankkeen (STM) tavoitteita:

- Parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden vaikuttavuutta
 - Lisätä kustannustehokkuutta
 - Kehittää palveluvalikoimaa
-

4

Palveluinnovaatiohanke – yleistavoitteet

Aktiivinen, elämäänsä hallitseva kansalainen

- *omatoimisuuden tukeminen*
- *osallistumisen lisääminen*
- *toimintaedellytysten parantaminen*

Uudistuva ja kestävästi kehittyvä sosiaali- ja terveydenhuolto

- *vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden parantaminen*
- *palvelu- ja teknologiainnovaatioiden kaupallistaminen ja vienti*

Teperi 2007

Palveluinnovaatiohankkeen konkreettisia tavoitteita

- *Uuden teknologian hyväksikäytön kehittäminen ja palvelujen monipuolisuuden lisääminen edistämällä uusien asiakaslähtöisten palvelukonseptien syntyä ja juurtumista sosiaali- ja terveydenhuoltoon*
- *Päätöksenteon ja järjestelmien läpinäkyvyyden lisääminen*
- *Palvelujärjestelmän toimijoiden työnjaon ja yhteistyön kehittäminen*
- *Monikanavaisen rahoitusjärjestelmän arviointi*
- *Ohjauksen tehostaminen*

Teperi 2007

”Asiakaslähtöisyyden” ongelmia

- Kaikilla ei ole voimia olla aktiivisia kuluttajia
- Vaikeat tapaukset ohitetaan, koska heistä ei saa tehokkuuspisteitä
- Syrjäytyneimmät syrjäytyvät entisestään
- Heidän syrjäyttämisenä voi tuoda mukanaan moninkertaiset ongelmat ja myös kustannukset

Esimerkki 1. Päihdekeskusasiakas

Raskaasti päihdeongelmainen, 55-vuotias mies

- Ei liiku kotoaan mihinkään
- Eläkkeenmaksupäivänä trokarit hakevat pankkikortin ja tuovat ruokaa, mutta varsinkin viinaa

Tämä asiakas

- Ei tutustu internetin kautta palvelutarjontaan
 - Ei neuvotele aktiivisesti ja asiantuntevasti toiveistaan
 - Ei hae mitään palveluita omatoimisesti
-

Mistä näille apu?

- Kotikäynnit, tukeminen
- Henkilökohtainen hakeminen päiväkeskukseen

Onko tämä toiminta vaikuttavaa?

- Riippuu arviointikriteereistä
-

Millaiset vaikuttavuuskriteerit valitaan?

- Vaikuttavuuskysymyksen keskeisin asia on, miltä arvopohjalta arviointikriteerit nousevat
 - Onko keskipisteessä aina talous ja tehokkuus?
 - Mikä merkitys annetaan ihmisen hyvinvoinnille?
-

Asiakaslähtöinen vaikuttavuus

- Aidosti asiakaslähtöinen vaikuttavuuden tavoittelu asettaa etusijalle asiakkaan hyvinvoinnin
 - Hyvä arki on silloin päämäärä sinänsä
 - Ajan mittaan tuo myös kustannussäästöjä
 - Sairaus- ja sosiaalikulut, muut kerrannaisvaikutukset
-

Millaiset vaikuttavuuskriteerit?

Esimerkki 2. Työttömien yhdistys

- Toiminnalle ei myönnetty jatkorahoitusta
 - vaikuttavuuden kriteerinä oli työllistyminen
 - **Voisiko kriteerinä olla työttömän parempi elämänlaatu?**
 - Elämän mielekkyys voisi vähentää sairauksia ja sosiaalimenoja
-

Millaiset vaikuttavuuskriteerit?

Esimerkki 3. Päihdeongelmainen tukiasukas

- Riittäisikö vaikuttavuudeksi, että **päihdekäyttäytyminen muuttuu?**
 - juominen ei lopu, mutta ei enää reuhaa juodessaan
 - kykenee säilyttämään asuntonsa
 - Asunnottomuus lisää häiriökäyttäytymistä ja sosiaalimenoja
-

Millaiset vaikuttavuuskriteerit?

Esimerkki 4. Päiväkeskusasiakkaat

- Asiakkaat aktivoituivat yhteisöllisesti toimivassa päiväkeskuksessa
 - juomaputket lyhenivät
 - raittiiden päivien määrä kasvoi
 - ulkonäkö siistiytyi
 - elämänhallinta parani
 - joidenkin elämä säilyi ennallaan (mutta ei huonontunut)
- Riittäisivätkö nämä **vaikutukset** osoitukseksi vaikuttavuudesta?

Järkeilytyylit todellisuuden rakentajina

Järkeilytyylit (Hacking 2004, Rajavaara 2007))

- suuntaavat tiedonmuodostusta
- lohkovat todellisuutta sisäisen logiikkansa pohjalta
- luovat omat totuusehtonsa ja objektiivisuuden kriteerinsä
- ovat myös vallankäytön väline

Järkeilytyylit arvioinnin kehyksenä

Näyttöperusteinen järkeilytyyli on julkisella sektorilla nousemassa avainasemaan.

- Vakiinnuttaa kokeellista tutkimusta hyvinvointipalveluihin.
- Halutaan rahoittaa vain sellaisia palvelutoimintoja, joiden vaikuttavuudesta on tieteellistä näyttöä.

(Rajavaara 2007)

Mitä seuraa?

Rahoitetaan vain sellaisia hankkeita ja palveluja,

- jotka pystyvät tuottamaan nopeita – ja usein näennäisiä – tuloksia
 - joiden nettovaikuttavuus voidaan osoittaa
-

Mitä seuraa?

Rahoitusta ei anneta hankkeille,

- joissa vaikuttavuus syntyy pitkäkestoisen prosessin kautta
- joiden vaikuttavuus syntyy ympäristön ja hankkeen yhteistuloksena

Vaikuttavuuden mitattavuus tulee tärkeimmäksi rahoituskriteeriksi

- ihmisten saama apu jää toissijaiseksi
- mittausmenetelmästä tulee tarkoitus *an sich*

Missä vaikuttavuutta syntyy?

- Vaikuttavuutta ei voi eristää muusta elämästä.
- 50-70% toipumisista tapahtuu arkielämässä, normaaliympäristössä (Koski-Jännes 2006).

Vaikutukset voivat kietoutua yhteen

- Eri vaikutukset voivat olla riippuvuussuhteessa toisiinsa.
 - Vaikutusten verkko tuottaa ehkä vaikuttavuutta vain kokonaisuutena.
 - Vaikuttavuus voi edellyttää sekä interventiota että muita tekijöitä.
-

Vaikutusten yhteenkietoutuminen

- Esim. päiväkeskus antaa Jaskalle elämänsisältöä
 - ➔ suhde kotiväkeen paranee
 - ➔ kotiväki alkaa kannustaa Jaskaa eteenpäin
 - ➔ vaimo tukee Jaskan lähtöä työllisyyskursseille
 - ➔ työllisyyskurssin kautta löytyy työharjoittelupaikka
 - ➔ Jaska pääsee elämään kiinni ja toipuu vähitellen päihdeongelmasta.
-

Nettovaikuttavuuden mittaaminen

- Miten erotetaan intervention vaikuttavuus muusta vaikuttavuudesta?
 - Mittauksessa on teoreettisia ja metodologisia ongelmia (Robson 2001).
 - Edellyttäisi koeolosuhteita
-

Nettovaikuttavuuden mittaaminen

- Kohderyhmää ei voi siirtää laboratorioon – miksi pitäisikään?
 - Vaatisi mittavat taloudelliset ja osaamisresurssit
 - Mistä sellaisia saataisiin esimerkiksi kansalaisjärjestöille?
-

Nettovaikuttavuutta ei aina voi todistaa

- Hankkeen osuus kokonaisvaikuttavuudesta jää usein selvittämättä.
 - Miksi käyttää niukkoja resursseja tieteellisen näytön tavoitteluun, kun sitä ei tieteellisen varmasti voi saavuttaa?
-

Miten sosiaalista

vaikuttavuutta voidaan arvioida?

Vaikuttavuus on määriteltävä realistisesti

- esim. päihdeongelmaisen elämänhallinnan lisääntyminen

Mittarit: mikä kuvaa vaikuttavuutta?

1. Kvantitatiiviset mittarit: päihdeputkien lyheneminen, selvien päivien lisääntyminen
 2. Laadulliset mittarit: odotetut vaikutukset
-

Vaikutukset vaikuttavuuden osoittajana

Myönteiset ja odotetut vaikutukset
ennakoivat vaikuttavuutta:

- päiväkeskusasiakas alkaa kantaa vastuuta toiminnasta
 - ulkonäkö siistiytyy
 - siivoaa asuntonsa
 - ts. syntyy motivaatio muutokseen
-

Vaikutukset vaikuttavuuden osoittajana

Kielteiset ja odottamattomat vaikutukset
voivat osoittaa, että hankkeen
lähtökohdat ovat virheelliset:

- kohderyhmä välttelee pienellä paikkakunnalla huometukipistettä
 - naiset eivät tule päiväkeskukseen
-

Vaikuttavuus toteutuu prosessina

- Jos vaikuttavuutena pidetään pähteiden käytön loppumista, se ei usein toteudu nopeasti
 - Toipuminen edellyttää omaa motivaatiota
 - Motivaatio syntyy luottamuksen ja toivon kautta
 - Luottamus ja toivo tulee mm. palvelujen kautta
 - Ei synny hetkessä, pitkä prosessi
 - Vrt. kukkasipulin istuttaminen
- Toipumisprosessi on usein kuitenkin alkanut ja sen **vaikutuksia** alkaa näkyä.

*Myönteiset vaikutukset
voivat ennakoida tai
välillisesti osoittaa
vaikuttavuutta*

Vaikuttavuus – jos sitä halutaan mitata – on määriteltävä realistisesti.

*Hankkeen osuutta vaikuttavuudesta ei
kuitenkaan yleensä voida todistaa*

